

Zeven 'atheïstische argumenten'

artikel door René van Elst, redacteur van 'De Vrijdenker', oktober 2020;
met repliek door Ignace Demaerel *in het rood*

In het septembernummer van ons blad gaf ik commentaar op een aantal passages uit het boek *Mag God nog God zijn?* van de Belgische protestantse theoloog Ignace Demaerel. Ik constateerde daarin dat Demaerel een onjuist beeld geeft van wat atheïsme inhoudt. Volgens hem is een atheïst iemand die een godsbeeld heeft en dat afwijst. Wat daar mis mee is, beschouw ik als voldoende behandeld in september: atheïsten ontkennen wegens gebrek aan bewijs het bestaan van alle bovennatuurlijke wezens en wijzen dus alle godsbeelden af, die hen door theïsten voorgeschoteld worden. **Het zwakke punt in deze zin is wat u 'gebrek aan bewijs' noemt: er is geen enkel rationeel, logisch of wetenschappelijk argument tégen het bestaan van een God (en dus is er (m.i. minstens) 50% kans dat God bestaat), en op gebied van niet-materiële dingen is het woord 'bewijs' (naar model van de fysische wetenschappen) niet van toepassing.**

Ik stel voor dat we nu kritisch kijken naar de woorden die Demaerel wijdt aan een zevental (groepen van) argumenten, die volgens hem door atheïsten ten gunste van het atheïsme worden gehanteerd. Hij vindt dat atheïsten de intellectuele plicht hebben om hun (argumenten tegen een) godsbeeld kritisch te onderzoeken en constant bij te schaven (p. 137); hij vindt ook dat gelovigen er goed aan doen om naar zulke argumenten te luisteren en er een eerlijk antwoord op te geven, *"het helpt in ieder geval om de zwakheden en inconsistenties uit hun eigen godsbeeld te halen."* (p. 138) Als dit zo zou zijn, moeten wij niet meer met gelovigen in discussie gaan, want dan zullen zij alleen maar versterkt worden in hun geloof... **Tenzij het sterke argumenten zijn!**

Zelf noem ik een argument atheïstisch, als het een redenering is die moet aantonen, dat het geloof in het bestaan van God of goden ongegrond is. Dat bijvoorbeeld christenen in de loop van de geschiedenis in afwijking van het vijfde gebod veel mensen om zeep hebben geholpen (**het vijfde gebod is: 'u zult uw vader en moeder eren'; u bedoelt het zesde gebod 'u zult niet doden'?**), beschouw ik niet als een atheïstisch argument; het is kritiek op de geloofspraktijk.

1. God en de natuurwetten

Het eerste – beweerd atheïstische – argument heb ik in september al genoemd: ***"De natuur wordt geregeerd door fysische wetten, dus kan God daar niet tussen komen."*** (p. 138)

Ik beweer dat dit geen atheïstisch argument is, omdat een atheïst logischerwijze geen uitspraken kan doen over wat een niet bestaande godheid wel of niet kàn. Dat de natuur *"geregeerd wordt door fysische wetten"* is – als het niet dichterlijk bedoeld is – een soort vergoddelijking of personificatie van de natuurwetten, die al

evenmin past in het atheïstisch wereldbeeld. De natuurwetten zijn niet uitgevaardigd en worden niet gehandhaafd; het zijn door mensen in de natuur ontdekte patronen van vaste verhoudingen, regelmaat en oorzaak en gevolg. Deze redenering van u klopt helemaal: vanuit uw standpunt is dit logisch. En toch lees ik voortdurend bij niet-gelovigen dit soort (inconsequent) taalgebruik, ook bijv. in veel natuurdocumentaires: “de natuur (of: de evolutie) heeft ... ontwikkeld, deze diersoort heeft ... bedacht, gecreëerd...”. Het lijkt bijna onvermijdelijk om een bewust plan (intelligent design) achter de natuurwetten te vermoeden.

“(Want) de natuurwetten die de materiële wereld beheersen zijn zélf niet materieel: zij moeten al vóór de materie zelf bestaan hebben, en waar komen zij dan vandaan? Hoe kan je hun bestaan verklaren zonder het veronderstellen van geestelijke realiteiten en intelligentie?” (p. 140) vraagt Demaerel, uitgaande van zijn naïeve idee dat de natuurwetten een soort (ongeschreven) voorschriften zijn. Die moeten wel bedacht zijn, denkt hij. Maar natuurlijk is niet door ‘iemand’ bepaald hoe de materie zich ‘moest’ gedragen vóórdat er materie was. Hoe de materie zich gedraagt, is een onderdeel van de eigenschappen die zij van nature heeft (gewoon ‘uit het niets’??). Hoe zij aan die eigenschappen gekomen is – te denken valt hierbij aan een soort overkoepelende natuurwetten – weten wij gewoon niet en daar kunnen atheïsten best mee leven. OK, dat snap ik, maar dit is toch niet erg bevredigend om hier bij onze vraagstelling of onderzoek te stoppen. Een gelovige vraagt vèrder: en waar komt dat dan vandaan? Het komt bij mij over alsof een atheïst zegt: ‘Hier stop ik want anders kom ik op glad ijs’: alsof hij bang is om door te vragen want anders zou hij misschien toch moeten erkennen dat er een hogere macht bestaat. Voor mij is de redenering ‘Al deze complexe en intelligente structuren kunnen niet zomaar uit het niets ontstaan zijn’, en ik vind dit argument quasi waterdicht: dit zouden we op elk ander gebied als een ‘dooddoener’ typeren. Dat geestelijke realiteiten en intelligentie er aan te pas gekomen zouden zijn: geestelijke ‘realiteiten’ zijn een oeroud product van de menselijke verbeelding en intelligentie is een vermogen tot informatieverwerking dat in de loop van de evolutie bij organismen is ontstaan in de ‘strijd om het bestaan’. Hoe intelligentie zomaar vanzelf en zonder enig doel/plan kan ‘ontstaan’ uit dode materie gaat in tegen elke logica én tegen de wet van de entropie (dat alles ‘vanzelf’ tot chaos vervalt). Intelligentie die niet in een organisme huist, bestaat alleen in de fantasie van mensen die zich niet storen aan wat simpele waarneming ons leert. Ik vind dat u de begrippen ‘fantasie en verbeelding’ heel selectief hanteert: waar het gaat over godsdienst, stelt u dit zo negatief mogelijk voor (zoals kinderachtig geloof in feeën, draken en sinterklaas), maar deze vermogens werken evengoed in theorieën, wetenschap, filosofie, kunst, poëzie: het vermogen om ons immateriële dingen voor te stellen is niet fout op zich, enkel als het ‘ontspoot’ en contact met elke realiteit verliest.

Inderdaad kunnen atheïsten, zoals Demaerel zegt *“God niet zien als een géestelijk Wezen dat boven de natuurwetten en categorieën van tijd en ruimte staat en 100% vrij is.”* Inderdaad kunnen wij dat wezen niet zien, omdat het zich niet manifesteert.

Buiten de werkelijkheid staande wezens kunnen zich ook niet manifesteren. Ik ben het hier 100% oneens mee: God manifesteert Zich voortdurend en op tientallen manieren, en miljoenen mensen kunnen hiervan getuigen; maar Hij doet het wel indirect of op 'geestelijke' manier, dwz het kan niet objectief (met een foto toestel of meetapparatuur) vastgesteld worden. Hiervoor hebben we 'geestelijke zintuigen', Fingerspitzengefühl, vergelijk met met 'emotionele intelligentie'. Dat er natuurwetten zijn, betekent niet dat ze 'overtreden' kunnen worden. Geloven dat er wezens zouden zijn, die zich niet aan de natuurwetten hoeven storen, is net zoets als geloven in de mogelijkheid van tovenarij; het is magisch denken. 'Magisch denken' is in mijn ogen dat soort denken dat bij een onverklaarbare situatie als éérste mogelijkheid aan geesten, engelen of demonen denkt: zoals wij zeggen 'mensen die overal spoken achter zien' zonder nuchter en kritisch te zijn. Die heb je onder gelovigen inderdaad ook, jammer genoeg. Maar anderzijds: er zijn in deze wereld tévéél zaken die rationeel onverklaarbaar zijn, en dan bij voorbaat de mogelijkheid van 'geestelijke krachten' uitsluiten, vind ik een vooroordeel, een gebrek aan openheid.

"Maar een consequent materialistisch wereldbeeld is contradictorisch en ondergraaft zichzelf."

Op het materialisme kom ik terug aan het slot van punt 3.

Het ontstaan van alles wordt niet (beter) verklaard door er een geestelijk wezen aan vooraf te laten gaan, want hoe zou dat zomaar bestaan? Is het ontstaan in een soort geestelijke evolutie? Zoals ik eerder als schreef: het bestaan van God blijft voor ons heel mysterieus, want wij kennen in deze wereld niets anders dat niet ontstaan is; maar de enige 'logische' conclusie is dat God altijd bestaan moet hebben, zonder begin en einde (anders kom je tot absurde conclusies want uit Wie is God dan ontstaan, geboren, geschapen...?). En hoe kan het intelligent zijn terwijl het uit niets bestaat (niets materieels, bedoelt u! Ik geloof dat de geestelijke wereld véél reëler is dan deze schimmige en tijdelijke materie) en er verder ook niets is, niets om waar te nemen en niets om mee te communiceren? Miljoenen christenen communiceren dagelijks met Hem... En hoe kan een onstoffelijke intelligentie iets scheppen, en dan ook nog uit niets? Dat noemen wij inderdaad 'almacht'. Dat wij op basis van concrete waarnemingen ervan uitgaan dat de Oerknal heeft plaatsgevonden en dat wij toegeven dat wij niet weten waar die uit voortgekomen is, is een veel betere uitgangspositie. Het is een rationele positie, gebaseerd op astronomische en natuurkundige kennis, waar niets bijgefantaseerd is. Sorry, maar elke wetenschappelijke hypothese bestaat uit een groot deel 'invulling', veronderstelling, fantasie: hoe minder feiten we hebben (en dat geldt voor alles in het verre verleden, zoals ook dinosaurussen), hoe meer fantasie van de wetenschapper erin vermengd zit.

Een denkende atheïst zal nooit zeggen dat God "in de natuurlijke wereld zit en aan deze wetten onderworpen is." (p. 138/139). God wordt niet waargenomen in de natuurlijke wereld, dus voor zo'n uitspraak is er geen grond. Klopt.

“De grote godsdiensten daarentegen leren juist dat God eerst en vooral een gééstelijk wezen is en in een gans andere dimensie thuishoort,” (p. 139) aldus Demaerel. Aan wat die grote godsdiensten leren, hebben wij om diverse redenen – deels al genoemd, deels nog volgend – geen boodschap. Dat veel mensen iets geloven, maakt het nog niet waar. Dat een boek over God of goden ‘heilig’ genoemd wordt is ook geen garantiezegel voor het waarheidsgehalte. **De numerieke sterkte van geloof en godsdienst is zeker geen argument dat het ‘dus waar’ moet zijn; maar het mag toch tenminste de niet-gelovige een beetje doen nadenken, omdat er onder gelovigen ook tienduizenden zeer intelligente mensen en wetenschappers zitten. De eerlijkheid gebiedt om dit denkspoor (de god-hypothese) niet goedkoop af te wijzen.**

2. Wetenschap maakt God overbodig

Het volgende beweerd atheïstische argument luidt ***“De wetenschap ontrafelt langzaam alle geheimen van de natuur, zodat ooit zal blijken dat er helemaal geen God nodig is om de wereld te verklaren.”*** Demaerel voegt hieraan toe *“Dit argument richt zich tegen het beeld van ‘God als gaatjesvuller van het heelal’.”* Hij doelt hiermee op de ‘God of the gaps’ die door theïsten wordt opgevoerd als antwoord op vragen waar de wetenschap geen (duidelijk) antwoord op heeft, zoals de vraag naar het ontstaan van leven op Aarde.

“Atheïsten geloven dat op een ‘mooie’ dag de wetenschap het allerlaatste geheim zal ontdekken, waardoor zal blijken dat God helemaal geen rol gespeeld heeft.” aldus Demaerel.

Ook dit kan ik niet als een atheïstisch argument zien. Ik zou er zelf nooit mee komen. De wetenschap ontrafelt inderdaad steeds meer geheimen van de natuur, maar... er duiken steeds nieuwe op, zoals Demaerel ook zegt op p. 140. En natuurlijk is er geen romantisch of sprookjesachtig ‘allerlaatste geheim’. We zijn het er trouwens toch wel over eens dat het niet bestaan van God niet bewezen kan worden, dus ook niet langs deze weg zonder einde. Intussen staat vast, dat de wetenschap allerlei geloofswaarheden heeft ontkracht. De astronomie, de geologie, de biologie en de natuurkunde hebben de mens geleerd waar hij staat in het heelal, in de geschiedenis van de wereld, en in de natuur. De godsdiensten hadden en hebben daar niets zinnigs over te melden. **De Bijbel bijv. heeft nergens de pretentie om een wetenschapsboek te zijn en technisch-accurate informatie te geven. Dat bijbelse voorstellingen zoals ‘de vier hoeken van de aarde’ of ‘de pijlers van de aarde’ door wetenschap ontkracht zijn, klopt, maar dit zijn in mijn ogen geen ‘geloofswaarheden’, maar volkse zegswijzen (zoals wij vandaag ook nog dagelijks zeggen ‘de zon komt op’ of ‘vallende sterren’).** Het niet bestaan van God of goden is daarmee niet bewezen, maar wel is duidelijk geworden dat allerlei verhalen die aan hem/haar/hen zijn opgehangen, niet anders dan oude *verhalen* zijn. **Ook hier kan je ‘verhalen’ - selectief - negatief of positief benaderen.** En als we ons even beperken tot het christendom: kritisch bijbelonderzoek wijst voor grote delen van de Schrift in

dezelfde richting. Wel, hierover zijn al dikke boeken pro én contra geschreven; het hangt ervan of je de liberale, modernistische theologen leest of de andere.

“geloven dat de wetenschap op een dag alle antwoorden zal geven, is ook een gelóóf!” zegt Demaerel. In plaats van met “geloven dat” had hij de zin ook kunnen beginnen met “denken dat” of met “er op vertrouwen dat”. Dan is er geen reden om te spreken over een geloof. Met een geloof in bovennatuurlijke machten is het ook niet te vergelijken; het is niet meer dan een verwachting of voorspelling of extrapolatie. Het klopt dat het woord ‘geloven’ verschillende ladingen dekt, maar wat het gemeenschappelijk heeft is dat het niet bewijsbaar is zoals kennis: ‘geloven’ staat hier dus tegenover ‘weten’. Bijv. bij ‘geloven dat God bestaat’ duidt het op een veronderstelling, theorie, maar bij ‘geloven in God’ gaat het om een religie en levenshouding. Als u dus ‘geloven’ gelijkstelt met ‘erop vertrouwen dat’, dan zeg ik: dat bedoel ik net: voor mij zijn ‘geloven’ en ‘vertrouwen’ (ook in God) hetzelfde. Maar welk weldenkend mens koestert zo'n verwachting? “Dat de wetenschap op een dag alle antwoorden zal geven” is gewoon een dom idee, dat hier ten onrechte als een stukje atheïstisch credo wordt opgevoerd. OK, maar voor mij is het onduidelijk welke uitspraken die ik in niet-gelovige literatuur lees als ‘atheïstisch credo’ mag beschouwen. Geef toe dat je zulk soort uitspraken regelmatig hoort, misschien in de volksmond of in populariserende artikels. Maar u zult zeggen dat ‘zuivere atheïsten’ dat niet doen: moeilijk voor mij om te onderscheiden, hé? Ik vind eerlijk gezegd dat atheïsten dan zelf tegen zulke foute uitspraken zouden moeten reageren in de media, net zoals men van de Kerk verwacht dat ze zich openlijk distantieert van sektarische of gevaarlijke uitspraken door mensen die zich ‘christen’ noemen.

3. God is niet te zien

Zoals ik het zie, zijn de beide voorgaande ‘argumenten’ geen serieuze atheïstische argumenten en worden ze ten onrechte door Demaerel aan atheïsten toegeschreven. Overigens kan ik niet uitsluiten dat ze ooit eens door een atheïst zijn aangevoerd... Of vaak en met de regelmaat van de klok...

Het derde argument snijdt meer hout, iets vergelijkbaars heb ik hierboven zelf al aangevoerd. Maar het vereist nuancering. Het argument luidt volgens Demaerel: “**Ik geloof enkel in wat ik zie, en aangezien je God niet kan zien noch bewijzen, bestaat Hij niet.**” (p. 142) Mijn genuanceerdere versie luidt: ‘Aangezien het bestaan van God, zoals gepresenteerd door de heer Demaerel, onbewezen, onbewijsbaar, onwaarneembaar en onwaarschijnlijk, om niet te zeggen onmogelijk, is, zie ik geen reden om in zijn bestaan te geloven. Ik ga er dus van uit dat hij niet bestaat.’

De onbewezenheid, onbewijsbaarheid en onwaarneembaarheid behoeven geen betoog; de onwaarschijnlijkheid is reeds bij de behandeling van het eerste argument aan de orde gekomen. Ik verbaas er mij opnieuw over hoe stellig u dit blijft beweren: Gods bestaan is ‘onbewezen’ omdat ‘bewijzen’ hier een foute verwachting creëert (overgeplaatst van materiële wetenschappen naar een spiritueel domein). Dus, bij

gebrek aan 'bewijzen' moet de waarschijnlijkheid dat God bestaat 50% zijn (het argument van Pascal gebaseerd op de waarschijnlijkheidsberekening, wat men 'le pari' noemt). Bij de mogelijkheid van het bestaan van zo'n wezen heb ik daar ook al de nodige vraagtekens gezet. **Dat vind ik een veel eerlijker formulering waar ik geen enkele moeite mee heb.**

Demaerel zegt terecht dat het feit dat je iets niet kan *zien*, geen bewijs is dat het niet bestaat. Maar hij wil het per se *geloven* noemen als je aanvaardt dat iets bestaat terwijl je het niet kunt zien, zoals zwaartekracht of liefde. **Dat is één van de veelgebruikte betekenissen van 'geloven' (maar het klopt zeker dat 'geloven dat' iets anders is dan 'geloven in').** Alsof het een geloof is als je bijvoorbeeld weet dat er electronen bestaan. **Dit zijn alweer twee verschillende dingen die u naast elkaar stelt: electronen zijn materiële dingetjes, maar liefde niet: dit is principieel iets anders.** Uiteraard zegt hij dit met de bedoeling om *geloven* in hogere machten als een soortgelijke vorm van kennis en dus heel normaal en gezond voor te stellen.

Waar ik het hardst over struikel, is de volgende passage *"In een consequent materialistisch wereldbeeld is er uiteraard geen enkele plaats voor een God. Maar daarbinnen is ook geen plaats voor filosofie of psychologie, kunst en moraal, emoties of passies, zelfs niet voor ideeën en theorieën. Dit geldt dus ook voor wetenschappelijke theorieën of voor de filosofie van het materialisme zelf: deze visie spreekt zichzelf dus tegen."* Het absurde hiervan is evident; al die dingen bestaan voor en bij atheïsten/materialisten net zo goed als voor theïsten/idealisten. Demaerel bedoelt waarschijnlijk dat materialisten het *bestaan* van die dingen zouden moeten ontkennen, vanuit de idee dat enkel fysieke materie bestaat. Zo *simple-minded* zijn materialisten toch niet; de materialistische kijk op de zaak is dat het bij al deze dingen uiteindelijk gaat om (verwerking van) informatie, die bestaat uit betekenisdragende patronen in materie of in energie. **Zodra u spreekt over 'betekenisdragende' patronen, spreekt u al over immateriële realiteiten waar een plan, doel, zin achter zit! Ik denk nooit dat materialisten dom zijn, maar wel inconsequent.** Voor theïsten, die nog denken in termen van geesten en zielen, is de vorige zin onbegrijpelijk; **Sorry, dit vind ik ook een simple-minded voorstelling: een theïst kan zich gemakkelijk verplaatsen in materialistisch of atheïstisch denken.** Er zijn tienduizenden wetenschappers onder theïsten, van alle disciplines en sommigen van wereldniveau. Het verschil is dat wij 'én én' denken: er zijn puur natuurlijke verklaringen maar er is tegelijk een hogere, onzichtbare wereld daarboven. , daar is weinig aan te doen, zeker in dit kort bestek. **U schildert ons opnieuw af als dom, onintelligent, naïef, die geen onderscheid kunnen maken tussen kinderachtige sprookjes en spirituele verhalen van wereldklasse (zoals ik sommige delen van de Bijbel zou typeren).**

4. Laat de kinderkens...

Het vierde 'atheïstische argument' dat Demaerel ter sprake brengt, luidt ***"Geloven is voor kinderen; volwassenen vertrouwen op zekere kennis."***

Hij schrijft dat het argument suggereert dat gelovigen na hun goedgegelovige jeugd niet in het kritische stadium zijn gekomen waar ze feiten en fictie kunnen onderscheiden. **Dit is de filosofie van Auguste Comte en vele anderen na hem.** In een noot erkent hij dat dit bij veel gelovigen in de praktijk wel zo is en dat de katholieke kerk dat erg in de hand heeft gewerkt.

"In atheïstische literatuur vinden we voortdurend het beeld dat gelovigen 'dom' zijn: ze geloven in 'ingebeelde vrienden', in God als een soort sinterklaas." (p. 144) Ik kan het niet ontkennen, gelovigen worden nog wel eens dom (of schizofreen) genoemd. In ons septembernummer heeft Leon Korteweg daar terecht afstand van genomen. Ik meen trouwens dat degenen die gelovigen dom noemen dat niet letterlijk bedoelen of dat ze het onnadenkend zeggen, want een ieder kan bedenken dat dan het grootste deel van de wereldbevolking dom zou moeten zijn, wat toch niet het geval is. **Wel, als het er zo vaak (onnadenkend) 'uitgeflapt' komt, is het toch een teken dat ze dit diep van binnen wel geloven. Persoonlijk vind ik dit moeilijk en pijnlijk, maar vooral: het staat een open dialoog en verrijkend gesprek in de weg.**

"Geloof is niet tegengesteld aan wetenschap, maar baseert zich op een ander niveau van kennis en een ander soort feiten." (p. 145), aldus Demaerel. Het lijkt mij duidelijk dat de twee delen van deze zin elkaar tegenspreken. Het zijn twee verschillende domeinen van menselijk denken. Dat er wetenschappers zijn die gelovig zijn en (toch) goed wetenschappelijk werk doen, kan ik niet ontkennen. Het menselijk denken is flexibel. Zo'n wetenschapper schakelt op een ander paradigma over als hij van het laboratorium naar de kerk gaat. **U stelt dit als iets negatiefs voor, en ik geef toe dat dit in bepaalde gevallen negatief is; maar wij mensen doen dat vele malen op vele gebieden in ons leven: we zijn in een andere 'modus' bij onze baas dan bij onze vrouw...** Talloze gelovigen houden zich niet aan de met de mond beleden geboden van hun god, dat is ook zoets. **Dat klopt zeker; maar ik kan ook repliceren: talloze burgers houden zich niet aan de wetten van hun land, aan de morele waarden in hun geweten, aan hun ideologische overtuigingen enz. Dit is een probleem omdat wij ménsen, zijn, niet omdat wij gelovigen zijn.**

We kunnen er ook moeilijk omheen dat veel mensen, gelovig of niet, feiten en fictie niet kunnen onderscheiden. Soms lijken ze dat ook niet eens te willen. Het internet maakt het mogelijk dat meer complottheorieën en rare wereldvisies en opzettelijk valse informatie de ronde doen dan ooit; een "ander soort feiten" voor mensen met een laag "niveau van kennis". **Ik bedoel absoluut niet dat wij 'fake news' niet erg vinden, uiteraard. Als morgen overtuigend bewezen wordt dat God 'fake news' is, bekeer ik mij onmiddellijk. Maar neem eerder als voorbeeld dat emotionele intelligentie 'andere feiten' waarneemt dan het klassieke, cognitieve IQ: i.p.v. iemands toespraak puur inhoudelijk te ontleden, leest de persoon 'tussen de regels', 'proeft' de toon, 'ruikt' de lichaamstaal van een persoon (zijn emoties, ondertoon): dit is veel subtieler, en daarom soms ook fout geïnterpreteerd, maar soms ook zéér juist aanvoeld. Mijn vrouw is daar bijv veel beter in dan ik. Daarom**

is het voor mij niet moeilijk om aan te nemen (dus: te denken!) dat er in de realiteit meerdere 'lagen' zijn, ook in de immateriële wereld.

Terugkomend op het argument zelf: het tweede deel komt volgens mij overeen met argument no. 3; dat er verschil is tussen kinderen en volwassenen doet in een pleidooi voor atheïsme weinig ter zake. Ik zie er dus geen nieuw argument in.

5. Wie spreekt de waarheid?

Nummer 5 luidt: ***"Elke gelovige is ervan overtuigd dat zijn religie de enige juiste is, en de vele religies in de wereld spreken elkaar tegen."***

Dit is geen argument tegen het bestaan van God of goden, maar wel tegen het geloof daarin. Het is iets wat een atheïst kan aanvoeren om te wijzen op de zwakheid van de gelovige stellingname. Het kan moeilijk worden tegengesproken en Demaerel begint met te zeggen dat dit inderdaad een groot probleem is. (p. 146) Dat zegt hij niet omdat hij de zwakheid van de christelijk-gelovige stellingname ziet, maar omdat het volgens hem mensen zou ontmoedigen om op zoek te gaan naar (zijn) God. Als dat waar was, zouden atheïsten voortdurend met dit argument moeten schermen...

Volgens Demaerel gaan atheïsten twee stappen verder: *"het is volgens hen (1) onmogelijk God te kennen (wat op zich onbewijsbaar is), en (2) dus bestaat er geen God."* Ik ga nu even voorbij aan de vraag of dit wel serieuze atheïstische logica is; **Waarschijnlijk niet, maar ik richt mij in mijn boek eerder op een breed publiek, niet op een kleine elite van filosofen (die 'correct' proberen te blijven), en 'in de volksmond' of populariserende literatuur worden deze ofwel openlijk gezegd of duidelijk gesuggereerd.** Demaerel reageert erop met de uitspraak dat God moeilijk te kennen is, maar dat dat zeker niet onmogelijk is. Men moet het niet opgeven om God te leren kennen omdat dit zo moeilijk is, zegt hij; in de wetenschap zijn er ook moeilijk te kennen dingen en toch speurt men daar onvermoeibaar naar.

Het valt op dat Demaerel argument nummer 5 in feite wegwuift door de aandacht te richten op *zijn* god, die volgens hem kenbaar is als men maar naar hem wil zoeken. **Ik geef toe dat ik regelmatig overspring van te willen spreken namens alle godsdiensten naar het spreken namens mijn eigen geloof, en dat zal af en toe wel een kronkel meebrengen. Maar het is ook een complex iets, en bepaalde argumenten van atheïsten richten zich tegen religie als zodanig, andere tegen monotheïsme of de Bijbel specifiek.**

De andere godsdiensten worden ook opzijgeschoven in zijn uitspraak: *"Het feit dat er véél religies zijn is bovendien geen geldig logisch argument om te concluderen dat er dus geen enkele juist is. Het is niet als er veel vals geld in omloop is, dat dus al het geld vals is."* Hij zegt dit omdat hij overtuigd is en blijft van de juistheid van alleen *zijn* godsdienst. Inhoudelijk is er niets op deze uitspraak aan te merken, maar het is geen passende reactie op het argument. Dat zegt immers helemaal niet dat geen enkele godsdienst de juiste is, het gaat – zoals gezegd – om een zwak punt in de gelovige positie. **Ik wil hier even ingaan op wat u 'een zwak punt' noemt: ik leg**

elders uit dat de geestelijke wereld véél complexer en ‘fijner’ is dan de materiële, en dat er dus geen ‘dwingende bewijzen’ kunnen bedacht worden voor één visie. Vergelijk het opnieuw met de wereld van liefde en schoonheid: ik kan nooit sluitend bewijzen dat mijn vrouw van mij houdt (of ik van haar), en over een kunstwerk kan je 1000 verschillende meningen hebben: het is een wereld van hoge subjectiviteit, maar daarom niet minderwaardig of minder reëel. **Dit is niet ‘zwak’, maar ‘anders’!** Op het niveau van godsdienst geldt op gelijkaardige wijze: dit is geen zwakheid, maar eigen aan deze andersoortige realiteit, en dus zelfs een sterkte. In mijn (christelijke) visie zeg ik dan: God heeft de wereld zo geschapen dat de mens vrij is, zelfs om tegen God te kiezen. Hij wou geen ‘harde bewijzen’ in zijn schepping leggen: Hij wil mensen niet ‘logisch dwingen’ in Hem te geloven, maar Hij wil ons hart, onze liefde, onze vrije keuze.

6. Het probleem van het lijden

Een zesde atheïstisch argument zou volgens Demaerel luiden: **“In een God die zulke onrechtvaardigheden doet of toelaat, kan ik niet geloven.”** (p. 147) Ik denk dat hij gelijk heeft als hij zegt dat dat één van de meest doorslaggevende redenen is waarom mensen het geloof de rug toekeren. Ik heb daarover geschreven in onder meer ons nummer 2015-03. Maar ik zou het in een discussie niet zo formuleren als Demaerel doet, alsof ik eigenlijk wel zou willen geloven of wel zou kunnen geloven in een god die wèl rechtvaardig is.

Het gaat om het Probleem van het Lijden, dat door de filosoof Mackie heel kort geformuleerd is: A. God is almachtig; B. God is algoed; C. Het Kwaad bestaat. Deze stellingen kunnen niet alle drie tegelijk waar zijn, **Dit is toch erg simplistisch voorgesteld, nietwaar? Alsof gelovigen deze spanning niet kennen of daar nog nooit over nagedacht hebben?** terwijl het bestaan van Het Kwaad, door mij opgevat als het Lijden, toch moeilijk te ontkennen valt. Een van de mogelijke conclusies – voor de atheïst de meest voor de hand liggende – is dat God niet bestaat. De theologische rechtvaardiging van het lijden wordt de Theodicee genoemd.

Demaerel zegt dat sommige atheïsten god als boeman karikaturiseren, die er plezier in heeft mensen te laten lijden. Ik merk daarover op dat atheïsten inderdaad nogal eens de aandacht vestigen op allerlei slechte eigenschappen van God, uiteraard niet omdat zij daarin geloven, maar om de gelovigen met de neus te drukken op de discrepantie, dat zij geloven in een algoede en almachtige God, terwijl die in het O.T. onmiskenbaar allerlei onsympathieke eigenschappen vertoont en kwalijke dingen doet en terwijl in onze werkelijkheid allerlei lijden en ellende te zien zijn. **Zoals elke goede vader of goede koning eens onsympathieke maatregelen moet nemen en de onderdanen die niet altijd begrijpen (omdat zij de complexe dossiers niet kennen die een koning wel moet lezen).** Die atheïsten zeggen zulke dingen niet omdat zij toch christelijk *angehaucht* zouden zijn, zoals Demaerel onderaan p. 149 suggereert via een citaat van een andere theoloog.

Wat is nu Demaerels reactie op het probleem van het lijden? Is God onrechtvaardig? Demaerel zegt op dezelfde pagina: *"Als God onrecht doet, is Hij per definitie de naam 'God' niet waardig! En als hij niet almachtig en alwetend is, al evenmin."* Dit ietwat onlogische antwoord, waarin het probleem van het lijden op een andere manier wordt bevestigd, helpt ons niet verder. Maar Demaerel heeft de oplossing. *"Gods rechtvaardigheid moet zelfs véél hoger, dieper en echter zijn dan enige aardse rechtvaardigheid: onze eigen, mensengemaakte wetgevingen en rechtssystemen zitten van onder tot boven vol fouten, en dan menen wij God te kunnen dicteren hoe Hij het moet doen!?"*

Natuurlijk is er geen atheïst die God iets meent te kunnen dicteren; het komt niet in ons hoofd op. Maar belangrijker is hier dat volgens Demaerel God en zijn overwegingen ver, te ver, boven ons en ons begripsvermogen staan. Begrijpen kunnen we ze niet, laat staan bekritisieren; Gods wegen zijn voor mensen ondoorgrondelijk. Als dat zo is, hoe kan dan zo stellig gezegd worden dat God goed is? Demaerel wuift de vraag weg wat in hemelsnaam een 'hogere rechtvaardigheid' zou zijn. We moeten gewoon geloven en niet zeuren. **Dat zeg ik totaal niet: ook een gelovige kan héél hard aanbotsen tegen deze kwellende vraag waarom God pijn, miserie en kwaad in zijn leven toelaat..., en God heeft zelfs veel begrip voor onze rebellie. Ik geef één voorbeeld van 'hogere rechtvaardigheid': een aardse rechter kan enkel uiterlijke daden beoordelen en straffen, en kan dus slechts zeer oppervlakkig rechtspreken; God ziet onze harten, onze motivaties, innerlijke gedachten en gaat naar de binnenkant. Zoals Jezus zei: het is niet omdat je kan 'afvinken' "Ik heb nooit iemand gedood" dat je Gods gebod perfect gehouden hebt: als je iemand verwenst, geminacht, gehaat hebt, ben je evengoed een moordenaar. Ik wuif deze vraag in het geheel niet weg, maar dit vraagt een uitgebreid artikel op zichzelf.**

"En wat Gods almacht betreft, is de vraag vooral hoe wij deze moeten verstaan. Want God heeft zichzelf zeer ernstig beperkt door de mens vrijheid te geven en onze vrije keuzes te respecteren." Hierop valt, als je ziet hoe God in de Bijbel met de mens omspringt, heel wat af te dingen. Maar voor een atheïst maakt het niet of het wel of niet zo is, zo'n verhaal wuiven wij weg. **Jammer.**

7. De gruweldaden van het atheïsme

Het zevende en laatste argument luidt: ***"Er is zoveel bloed vergoten en er zijn zoveel oorlogen gevoerd in naam van God dat ik niet meer in enige religie kan geloven."*** (p. 150)

Demaerel erkent dat dit een belangrijk argument is dat niet terzijde kan worden geschoven. Ik kom er niet omheen om hier uitgebreid te citeren:

"Het is daarom onmogelijk om zwart-wit te stellen: 'Religie is goed, atheïsme is slecht.' Er werden in naam van deze of gene god vele barbaarse, wrede praktijken gerechtvaardigd (zoals mensenoffers, vrouwenbesnijdenis, weduwenverbranding,

collectieve zelfmoorden...) en onrechtvaardige structuren goedgepraat (kastensysteem, slavernij, armoede, minderwaardigheid van vrouwen, racisme...). De lijst is schier eindeloos. Atheïsten stellen zichzelf daarom graag voor als één grote bevrijdingsbeweging uit de onderdrukking door religies: alsof zij de grote verdedigers zijn van vrijheid, menselijke waardigheid en mensenrechten."

Demaerel begint hier goed, mede daarom zie ik door de vingers dat atheïsten hier een beetje worden gekarikaturiseerd, er zit wel een kern van waarheid in. Kijk bijvoorbeeld maar naar het door mij gereproduceerde verslag van de eerste vergadering van onze vereniging (in 1856) in het septembernummer.

"Maar de omgekeerde conclusie 'Religie is slecht, atheïsme is goed' is even scheef en naast de kwestie. In de meeste 'godsdienstig geïnspireerde' oorlogen was de échte reden politiek, nationalistisch of economisch, en werd God enkel als excuus of dekmantel erbij gehaald. En eerlijk geschiedenisonderzoek moet toegeven dat de atheïstische (communistische) regimes van de 20ste eeuw een veelvoud aan bloed hebben vergoten, ongeëvenaard waren in koele wreedheid." In een noot hierbij heeft Demaerel het over *"het atheïsme en haar [sic] gruweldaden"*.

Een oorlog, waar God enkel als excuus of dekmantel bij is gehaald, mag natuurlijk niet beschouwd worden als een godsdienstig geïnspireerde oorlog.

Dat er puur godsdienstig geïnspireerde oorlogen zijn geweest, is onbetwistbaar, maar het zijn er niet zo veel, volgens de *Encyclopedia of Wars* amper 7% van het totaal. **Inderdaad, waarvan de helft islamitisch, dus 3,23% voor alle overige religies samen.** Ik denk dat we bijvoorbeeld de Kruistochten daarbij moeten rekenen. Hoeveel slachtoffers er in die 7% gemaakt zijn, wordt er niet bij vermeld (in Wikipedia: Religious War). Ik heb zo'n idee dat er heel wat gewelddadig maar geleidelijk veroverings- en bekeringswerk heeft plaatsgevonden dat niet is meegeteld, omdat daarbij niet echt van *oorlog* gesproken kan worden. Hoe dan ook moeten we veel slachtoffers toeschrijven aan de "barbaarse, wrede praktijken" waar Demaerel het over heeft. Ik denk nu bijvoorbeeld aan de talloze mensenoffers van de Azteken en aan de meer dan 10.000 slachtoffers die de Inquisitie alleen al in Spanje heeft gemaakt. **Absoluut, dat erken ik helemaal.**

De voor de hand liggende vraag is nu hoeveel atheïstisch geïnspireerde oorlogen etc. er zijn geweest. In hoeveel gevallen zijn atheïsten, bijvoorbeeld met banieren met een doorgestreept kruis, ten strijde getrokken tegen gelovigen? En hoeveel gelovige slachtoffers zijn er gevallen door 'barbaarse, wrede praktijken' die voortkwamen uit atheïstische motieven? Ongetwijfeld zijn veel zendelingen en missionarissen gedood, maar was dat de schuld van atheïsten? En oorlogen als hier bedoeld kan ik niet bedenken. **Zowel Stalin als Mao richtten zich bijzonder tégen kerken en christenen, sloten of confisqueerden kerkgebouwen, verboden de Bijbel; het aantal voorgangers dat gearresteerd en gefolterd werd, loopt in de tienduizenden (maar specifieke cijfers bestaan niet): dit was echt vervolging omwille van geloof. En de oorlogen die zij in Zuidoost-Azië (Vietnam enz) gesteund hebben, waren zeker ook om ideologische redenen.**

Hoe zit het dan met die atheïstische (communistische) regimes van de 20e eeuw? Inderdaad hebben die miljoenen slachtoffers gemaakt, niet doordat zij een atheïstisch beleid voerden of door atheïsme geïnspireerd werden, maar vooral door onverstandige maatregelen die hongersnoden tot gevolg hadden, zoals in de Sovjet-Unie vooral de agrarische collectivisatie en in China het 'in elk dorp een hoogoven'-beleid. Dit is een veel te mooie voorstelling van zaken, erg vergoelijkend. Stalin heeft oa bewust hongersnoden georganiseerd tegen bepaalde bevolkingsgroepen die hij wou straffen.

Het atheïsme behelst geen idealen of leefregels en kan dus niet de basis vormen van een politiek; een afkeer van geloof en/of van religieuze instituties (zoals bij de Franse Revolutie) kan dat wel. OK, maar het is wel gemakkelijk om deze van elkaar te scheiden, alsof het ene niet (meestal?) hand in hand gaat met het andere. Op deze manier kan ik met nog méér recht zeggen: Het christelijk geloof kan nooit de basis vormen van religieuze oorlogen, want het grootste gebod is de liefde. Het is duidelijk dat atheïsten zich niet door geloof laten weerhouden van slechte daden, maar het is ook duidelijk dat veel gelovigen zich evenmin door geloof laten weerhouden. Regimes als van Hitler en Stalin konden bij wat zij deden een beroep doen op talloze onderdanen uit hun sterk gelovige bevolkingen. Zijn dat dan 'sterk gelovige' mensen of 'traditioneel gelovige' (voor wie religie één van hun 'onveranderlijke en heilige' tradities is, samen met nationalisme en cultuur...)?

Ik heb eerder geschreven: Demaerel begrijpt het niet; daarmee bedoelde ik dat hij niet begrijpt wat niet geloven is. Ook hier (p. 151/152) geeft hij daar weer blijk van. Hij schrijft over Paul Cliteur: *"Het godsbeeld dat hij aanvalt is dat van een blind, fanatiek moslimterrorisme. God als een totalitaire, intolerante dictator. (...) Hij projecteert dit op alle andere religies, alsof dit de kern en het wezen van elke religie is (...), vooral op de drie monotheïstische godsdiensten. (...) Zulke atheïsten [als Dawkins en Cliteur] (...) miskennen het verschil tussen God die iets zegt of doet, en de mensen die Gods naam gebruiken/misbruiken voor eigen agenda's. Aan god toeschrijven wat zijn volgelingen misdoen, is hetzelfde als 'de nucleaire wetenschap' verantwoordelijk stellen voor Hiroshima en Nagasaki. (...) Het feit dat atheïsten voortdurend reageren tegen zulke scheve, dictatoriale, fanatieke, intolerante godsbeelden toont dat ze er zelf mee in hun hoofd zitten."*

Ik verval in herhaling: atheïsten zitten niet met godsbeelden in hun hoofd, zij reageren op godsbeelden die door anderen gepresenteerd worden of godsbeelden waarvan ze denken dat anderen die hebben. U zegt het heel juist: 'Waarvan zij denken dat anderen die hebben': dit bedoel ik dus dat atheïsten een gedachte (voorstelling, beeld) in hun hoofd hebben hoe gelovigen God zien. Maar wat als dat fout of scheef is? Cliteur en Dawkins zijn niet overtuigd door geloosverklondiging en geloven eenvoudigweg niet. Zij schrijven God dus ook geen eigenschappen toe. Zij informeren slechts hun publiek over wat zij aan kennis van andermans godsbeelden hebben opgedaan en waar mogelijk confronteren zij gelovigen daarmee. Dit is wel héél erg lief voorgesteld: Dawkins informeert niet, maar voert een scheldtirade,

bewust en zo hard mogelijk kwetsend. En het valt niet te ontkennen dat hij hierbij heel oneerlijk tewerk gaat: als in de Bijbel (ik noem maar een getal) 95% verzen staan die spreken over Gods goedheid, rechtvaardigheid, liefde enz., en 5% verhalen of teksten over zijn toorn en 'harde' maatregelen, dan richt Dawkins de microscoop op deze 5% en gaat ze uitvergrooten om God als barbaars en oorlogsgeil voor te stellen. Dit is echt niet 'informerend', hoor! Juist omdat zij de indruk hebben dat het, wat Demaerel ook noemt, verouderde, verstarde en extreme beelden zijn. Voor niet geringe delen van onze wereld (ik noem de V.S., het Midden-Oosten, Molenbeek) is die indruk helaas niet onjuist. Opnieuw: dat hangt ervan hoe zij naar de religies kijken: als zij enkel focussen op terrorisme en fanatisme (die eigenlijk numeriek overal kleine groepen zijn!), is dit dezelfde soort vertekening, hetzelfde *bééld* in hun hoofd.

Mag ik nog enkele slotbedenkingen geven?

(1) Mijn algemene conclusie van uw artikel i.v.m. mijn zeven argumenten tegen het atheïsme is dat u een onderscheid maakt tussen 'zuiver atheïsme' (puur theoretisch, academisch) en atheïsme zoals dat meestal in de realiteit beleefd of verwoord wordt (wat vermengder, ruiger, ongenueerder). Ik begrijp u zelfs: ik ken ook atheïsten in mijn omgeving die respectvol en niet-militant zijn. Ik maak eerlijk gezegd een gelijkaardig onderscheid onder christenen, waarbij een 'zuivere christen' nooit geweld kan gebruiken, God kan misbruiken enz. Maar mijn argumenten zijn dus gericht tegen atheïsme zoals ik dat in het dagelijkse leven en de media tegenkom, en dat is vaak niet zo 'proper' en zuiver.

(2) Ik blijf het vreemd vinden hoe fel en stellig u beweert dat godsgeloof "onlogisch, onwaarschijnlijk en onmogelijk" is. Ik als denkende gelovige heb er geen enkele moeite mee om te erkennen dat je op verschillende manieren naar dezelfde realiteit kan kijken, dat sommige mensen dus voor een materialistische benadering kiezen en dus geen geestelijke wezens erkennen. Maar ik heb in uw betogen nooit het gevoel dat u ergens erkent "Ach ja, zo (als een gelovige) kan je er ook naar kijken; dit is misschien even valabel als mijn benadering".

(3) Ik geloof echt dat een ernstig, open en respectvol debat mogelijk is tussen gelovigen en anders- of niet-gelovigen, mits beiden zich aan basisregels houden. En ik vind dat we dit hier niet al te slecht doen.

(4) U hebt inderdaad een (lichtjes) andere invulling van atheïsme dan ik meestal voor ogen heb. Als u ergens in een artikel uw eigen visie (over zuiver atheïsme) neergeschreven hebt, zou ik dat graag lezen. Vooral: wat gelooft een atheïst dan wél? (Want het is gemakkelijker te omschrijven wat hij níet gelooft, en ik heb nog niet veel gelezen wat u 'positief' gelooft). En daarmee verbonden: waarom voelt een atheïst als u zich geroepen om zijn niet-geloven zo militant te verdedigen en anderen te overtuigen? Bij ons als christenen ligt dit duidelijk anders: onze Heer draagt ons op de boodschap aan alle volken bekend te maken, én: wij geloven ten volle dat dit

een boodschap is die bevrijdend en verrijkend is, dat God de sleutel heeft naar het échte, volle leven en geluk, zelfs tot in eeuwigheid. Maar bij jullie geldt dit toch niet?

(5) En nog een kritische vraag aan 'De Vrijdenker': ik dacht dat vrijdenkers 'vrije geesten' waren, in het begin ook onder vrijzinnige protestanten. Mijn vraag is dus: Kan een vrijdenker ook gelovig zijn? Want u zegt dat 'De Vrijdenker' atheïstisch is, maar dan zijn in mijn ogen de leden dus niet 'vrij' om de god-hypothese aan te hangen?